

MADANIYATLAR ARO MULOQOTDA QADRIYATLAR TO'QNASHUVI SABAB VA
YECHIMLARI

ПРИЧИНЫ И РЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ ЦЕННОСТЕЙ В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ
КОММУНИКАЦИИ

CAUSES AND SOLUTIONS TO VALUE CONFLICTS IN INTERCULTURAL
COMMUNICATION

Usmonova Shohsanam

Andijon davlat Pedagogika instituti Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi:

Muminjonova Marziya

*Andijon davlat Pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-bosqich 104-
guruh talabalari*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada madaniyatlararo muloqot jarayonida yuzaga keladigan qadriyatlar to'qnashuvi sabablari va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil etiladi. Zamonaviy globallashuv sharoitida har xil madaniyat vakillari o'rtasida samarali muloqot olib borish uchun zarur bo'lgan madaniy kompetensiya, bag'rikenglik va o'zaro hurmat tamoyillari muhokama qilinadi.*

Kalit so'zlar: *madaniyatlararo muloqot, qadriyatlar to'qnashuvi, madaniy tafovut, bag'rikenglik, madaniy kompetensiya*

Аннотация: *В статье анализируются причины возникновения ценностных конфликтов, возникающих в процессе межкультурной коммуникации, и пути их преодоления. Будут обсуждаться принципы культурной компетентности, толерантности и взаимного уважения, необходимые для эффективного общения представителей разных культур в условиях современной глобализации.*

Ключевые слова: *межкультурный диалог, столкновение ценностей, культурные различия, толерантность, культурная компетентность*

Abstract: *The article analyzes the causes of value conflicts arising in the process of intercultural communication and ways to overcome them. The principles of cultural competence, tolerance and mutual respect necessary for effective communication between representatives of different cultures in the context of modern globalization will be discussed.*

Key words: *intercultural dialogue, clash of values, cultural differences, tolerance, cultural competence*

KIRISH

Hozirgi globallashuv jarayonida insonlar, jamiyatlar va madaniyatlar o'rtasidagi aloqalar misli ko'rilmagan darajada kengaymoqda. Bu jarayon madaniyatlararo muloqotni kuchaytirish bilan birga, turli madaniyat vakillari o'rtasida qadriyatlar, axloqiy me'yorlar, diniy qarashlar va ijtimoiy urf-odatlar borasida muayyan

tafovutlarni yuzaga chiqaradi. Bunday tafovutlar esa ko'pincha tushunmovchilik, ziddiyat va hatto mojaro kabi salbiy holatlarga olib kelishi mumkin.

Madaniyatlararo muloqotda yuzaga keladigan qadriyatlar to'qnashuvi — zamonaviy ijtimoiy va gumanitar fanlar oldida turgan dolzarb muammolardan biridir. Har bir madaniyat o'ziga xos qadriyatlar tizimiga ega bo'lib, bu tizimlar o'zaro aloqaga kirishganda, ular o'rtasida muvofiqlik yoki aksincha, ziddiyat yuzaga keladi. Aynan shu nuqtada qadriyatlar to'qnashuvi sodir bo'ladi.

Ushbu maqolada madaniyatlararo muloqotda qadriyatlar to'qnashuvining asosiy sabablari tahlil qilinadi, shuningdek, bunday muammolarni oldini olish va ularni bartaraf etish bo'yicha zamonaviy yondashuvlar ko'rib chiqiladi¹.

Qadriyatlar to'qnashuvining sabablari. Madaniyatlararo muloqot jarayonida yuzaga keladigan qadriyatlar to'qnashuvi ko'plab omillar ta'sirida shakllanadi. Har bir madaniyat o'zining tarixiy taraqqiyoti, diniy e'tiqodlari, urf-odatlar va axloqiy me'yorlari asosida o'ziga xos qadriyatlar tizimini vujudga keltiradi. Ushbu tizimlar esa, boshqa madaniyatlar bilan bevosita yoki bilvosita aloqaga kirishganda, o'zaro farqlilik sababli ziddiyatlar manbaiga aylanishi mumkin.

Qadriyatlar to'qnashuvining asosiy sabablaridan biri bu — etno-sentrizm hodisasidir. Bu hodisa insonlarning o'z madaniyatini boshqalardan ustun qo'yishi, uni yagona “to'g'ri” yoki “haqiqat” deb qabul qilishi natijasida yuzaga keladi. Bunday yondashuv boshqa madaniyat vakillariga nisbatan befarqlik yoki hatto mensimaslikni yuzaga keltiradi, bu esa o'zaro tushunmovchilik va salbiy munosabatlarga sabab bo'ladi.

Yana bir muhim sabab – stereotiplardir. Madaniyatlararo muloqotda ishtirok etayotgan shaxslar ko'pincha boshqa millat yoki madaniyat vakillarini avvaldan shakllangan, ko'pincha noto'g'ri va yuzaki tasavvurlar asosida baholashga moyil bo'ladi. Bu esa muloqotda noto'g'ri talqin va tushunmovchiliklarga olib keladi. Stereotiplar muloqot samaradorligini pasaytiradi va ishonch muhitining vujudga kelishiga to'sqinlik qiladi.

Til va muloqot uslublaridagi farqlar ham qadriyatlar to'qnashuvining muhim omillaridan biridir. Turli madaniyatlarda tana tili, ovoz ohangi, nutqning to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita shakllarda bo'lishi sezilarli darajada farq qiladi. Masalan, ayrim madaniy muhitlarda to'g'ridan-to'g'ri fikr aytish ochiqlik va samimiyat belgisi hisoblansa, boshqa jamiyatlarda bu muloyimlikdan yiroqlik, hatto qo'pol harakat sifatida qabul qilinishi mumkin. Shu kabi tafovutlar insonlar o'rtasida noto'g'ri xulosa chiqarilishiga olib keladi.

Diniy, axloqiy va oilaviy qadriyatlarning farqlanishi ham qadriyatlar to'qnashuvining chuqur ildizlariga ega. Turli madaniyatlarda oilaning roli, erkak va ayol o'rtasidagi munosabatlar, voyaga yetmagan bolalar tarbiyasi kabi masalalar mutlaqo farqli asoslarda shakllangan bo'ladi. Aynan shu jihatlar ko'p hollarda

¹ Samovar, Porter & McDaniel, 2012]

madaniyatlararo muloqotda tushunmovchilik, bahs va qarama-qarshiliklarga olib keladi.

Bundan tashqari, tarixiy va siyosiy omillar ham qadriyatlar o'rtasidagi to'qnashuvga sabab bo'lishi mumkin. Tarixiy ziddiyatlar, mustamlakachilik tajribalari yoki siyosiy tashviqotlar ayrim xalqlar orasida bir-biriga nisbatan ishonchsizlik, salbiy munosabat yoki xolis bo'lmagan baholar shakllanishiga sabab bo'ladi. Bu holatlar esa madaniy muloqotda ichki ziddiyatlar va qarama-qarshiliklarning kuchayishiga xizmat qiladi.

Yuqoridagi omillar shuni ko'rsatadiki, qadriyatlar to'qnashuvi — bu tasodifiy yoki faqat aloqaning yuzaki tomonlariga bog'liq bo'lgan holat emas, balki madaniy tizimlarning ichki tuzilishi va tarixiy shakllanishi bilan bog'liq murakkab hodisadir. Bu to'qnashuvlarni anglash va tahlil qilish esa madaniyatlararo muloqotni yanada samarali qilishda muhim qadamlardan biridir².

Qadriyatlar to'qnashuvini bartaraf etish yo'llari. Qadriyatlar to'qnashuvi madaniyatlararo muloqotda eng murakkab va muhim hal etilishi lozim bo'lgan masalalardan biridir. Uni bartaraf etish uchun kompleks, tizimli va chuqur yondashuv zarur. Eng avvalo, insonlarda madaniy tafovutlarni tabiiy holat sifatida qabul qilish, boshqa madaniyat vakillarining qadriyatlarini tushunishga bo'lgan tayyorgarlikni shakllantirish lozim. Buning uchun madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish asosiy vosita sifatida e'tirof etiladi. Madaniyatlararo kompetensiya — bu turli madaniy muhitlarda yashayotgan yoki ishlayotgan insonlarning bir-birini to'g'ri anglash, moslashuvchan muloqot olib borish va qarama-qarshi qadriyatlar to'qnashuvi sharoitida ziddiyatlarni hal etish qobiliyatidir.

Qadriyatlar to'qnashuvini kamaytirishning eng samarali usullaridan biri — ta'lim orqali yosh avlodda madaniy bag'rikenglik, tolerantlik va global fuqarolik tuyg'usini shakllantirishdir. Maktabdan boshlab oliy ta'limgacha bo'lgan bosqichlarda madaniyatlararo muloqot, turli xalqlarning qadriyat tizimlari va madaniy urf-odatlarini o'rganishga doir fanlar va o'quv dasturlari joriy qilinishi muhimdir. Ta'lim nafaqat bilim berish, balki dunyoqarashni shakllantirish vositasi bo'lib, yoshlarning boshqa madaniyatlarga nisbatan hurmat va tushuncha bilan qarashlariga yordam beradi.

Shuningdek, zamonaviy axborot vositalarining roli ham beqiyosdir. Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali stereotiplarni yengish, boshqa xalqlar madaniyatini obyektiv yoritish, ularning qadriyatlarini tushunarli tarzda targ'ib qilish qadriyatlar to'qnashuvini oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Matbuot, kino, hujjatli filmlar, bloglar va boshqa kommunikatsion platformalarda madaniy xilma-xillikni ijobiy talqin qilish orqali jamiyatda bag'rikenglik kayfiyatini mustahkamlash mumkin.

Bundan tashqari, xalqaro darajadagi almashinuv dasturlari, forumlar, madaniyat kunlari va seminarlar orqali turli madaniyat vakillarining o'zaro muloqotini tashkil etish ham muhim omildir. Bu kabi tadbirlar orqali insonlar bevosita boshqa

² Hofstede, 2001]

madaniyatlar bilan tanishish, ularning qadriyatlarini o'z ko'zi bilan ko'rish va to'g'ridan-to'g'ri muloqotga kirishish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shunday yondashuvlar o'zaro hurmat va ishonch asosida muloqot madaniyatini shakllantiradi.

Qolaversa, davlat siyosati darajasida ham qadriyatlar to'qnashuviga nisbatan ongli va barqaror yondashuv zarur. Qonunchilik, madaniy siyosat va ijtimoiy institutlar madaniy xilma-xillikni qo'llab-quvvatlovchi tamoyillar asosida faoliyat yuritishi kerak. Shu yo'l bilan har bir fuqaro o'z madaniyati va qadriyatlari hurmat qilinishiga ishonch hosil qiladi, bu esa o'zaro murosaga asoslangan jamiyat qurishga xizmat qiladi.

Shuningdek, qadriyatlar to'qnashuvini bartaraf etishda shaxsiy ong va madaniy sezgirlikning o'рни juda muhimdir. Har bir inson o'zining madaniy kelib chiqishi, qadriyatlari va qarashlarini anglab, boshqalarning turlicha dunyoqarashga ega bo'lishi tabiiy ekanini qabul qilishi kerak. O'zaro hurmat, empatiya va faol tinglash kabi ko'nikmalar madaniyatlararo muloqotda yuzaga keladigan salbiy holatlarni oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Shaxsiy darajadagi ijobiy o'zgarishlar butun jamiyatda madaniy uyg'unlik va tinchlik muhitining shakllanishiga olib keladi. Natijada, qadriyatlar to'qnashuvi muammosiga qarshi kurashish, uni oldini olish va uni konstruktiv tarzda hal qilish nafaqat global darajadagi muloqot sifatini oshiradi, balki jamiyatlararo barqarorlik va totuvlikni mustahkamlaydi. Zero, turli madaniyatlarning o'zaro tushunishi va hamkorligi orqali insoniyat taraqqiyoti, barqaror tinchlik va³ madaniy uyg'unlikka erishish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, qadriyatlar to'qnashuvini bartaraf etish — bu faqatgina shaxsiy muomala darajasida emas, balki ijtimoiy, siyosiy va madaniy darajada hal etilishi lozim bo'lgan masaladir. Buning uchun esa ko'p bosqichli yondashuvlar, xolis ta'lim, keng ko'lamlı madaniy almashinuvlar va jamiyatda madaniyatlararo muloqotga ochiqlik muhitini yaratish talab etiladi⁴.

Xulosa. Qadriyatlar to'qnashuvi madaniyatlararo muloqotning muhim va murakkab jihatidir. Bu to'qnashuvlarni bartaraf etish uchun tizimli yondashuv, ta'lim, madaniyatlararo kompetensiya va ijtimoiy integratsiya zarur. Madaniyatlararo kompetensiya, insonlarning turli madaniyat vakillari bilan muloqotda bo'lishda, o'zaro anglashuvni ta'minlaydi va ziddiyatlarni hal qilishda muhim vosita hisoblanadi. Shuningdek, ta'lim orqali yoshlarni bag'rikenglik, tolerantlik va global fuqarolik tuyg'usiga yo'naltirish, qadriyatlar to'qnashuvining oldini olishda muhim rol o'ynaydi.

Zamonaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali stereotiplarni yengish, madaniy xilma-xillikni ijobiy talqin qilish orqali jamiyatda hurmat va bag'rikenglikni kuchaytirish mumkin. Xalqaro almashinuv dasturlari, madaniyat kunlari va seminarlar madaniyatlararo muloqot uchun samarali platformalar yaratib, turli madaniyatlarni o'zaro tushunishga yordam beradi.

Davlat siyosati va madaniy siyosat ham qadriyatlar to'qnashuviga nisbatan ongli yondashuvni ta'minlashga, jamiyatda barqarorlik va tinchlik muhitini yaratishga hissa qo'shadi. Umuman olganda, qadriyatlar to'qnashuvini bartaraf etish nafaqat shaxsiy

³ Anderson, B. (1991).

darajada, balki ijtimoiy, siyosiy va madaniy darajada ham hal etilishi lozim bo'lgan masaladir.

Bunday masalalarni hal qilishda ta'lim, madaniy almashinuv va davlat siyosatining ahamiyati juda katta bo'lib, ular jamiyatda madaniyatlararo muloqotning ijobiy natijalariga erishishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil.
2. <https://api.ziyonet.uz/uploads/books/3602/5bd97fd91b405.pdf>
3. Atabayeva, N. M. (2023). Namangan Region Industry in World War II. AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITARIAN RESEARCH.
4. Maxmudjanovna, A. N. (2023). YANGI KONSTITUTSIYADA INSON HUQUQLARINING O'RNI VA XALQARO HUQUQ NORMALARI BILAN UYG'UNLIGI.
5. Salimovna, S. M. (2023). RENAISSANCE OF TIMURID PERIOD AND ITS PLACE IN WORLD CIVILIZATION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(9), 89-92.
6. Farhodovna, X. R., Sobirjon o'gli, U. B., & Tohirjon o'g'li, M. Z. (2024). BALIQCHI TARIXI VA ZIYORATGOHLARI. SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY, 2(15), 80-84.
7. Keldiyeva, S. (2024). TURKISTONDAGI JADID YANGI USUL MAKTABLARINING AHAMIYATI. Interpretation and researches, (4 (26)).
8. Атабаева, Н. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К СТУДЕНТАМ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДМЕТА ИСТОРИИ. Ilm-fan va ta'lim, 2(2 (17)).
9. Atabayeva, N. M. (2023). Namangan Region Industry in World War II. AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITARIAN RESEARCH.
10. Mahmudjanovna, A. N. (2021). Frontline newspapers cover the contribution of uzbek industry to victory during world war ii. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(12), 295-298.
11. Alimjanovna, M. Z. (2022, October). PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM AND SOCIAL LIFE IN THE KINGDOM OF BABURIDS. In Archive of Conferences (pp. 173-187).
12. Alimjanovna, Z. M. (2022). NOSTALGIA IN THE PERSON OF BABUR. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 4, 67-73.
13. Maxmudova, Z. (2022). MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG 'RIKENGLIK O 'ZBEK XALQINING YUKSAK QADRIYATIDIR. Journal of Integrated Education and Research, 1(1), 150-154.
14. Shohsanam, U. (2022). Improving Students Scientific Worldview In The Modern Education System. Open Access Repository, 8(03), 13-15.
15. Hamidova, R. F. (2023). MODERN FORMS OF CONDUCTING THE PEDAGOGICAL COUNCIL. Journal of Modern Educational Achievements, 1212(12), 30-34.

16. Muhammadqobilovna, J. S. (2024). UCHINCHI RENESSANS DAVRIDA BARKAMOL INSON TARBIYASIGA OID MANAVIY-MARIFIY QARASHLAR. Journal of Innovation in Education and Social Research, 2(4), 22-24.